

## БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

## Мектепке дейінгі жастағы балалармен тиімді қарым-қатынас орнату жолдары

ЖАРИЯЛАНДЫ  
14.04.2025

**ТІРЕК СӨЗДЕР**

бала дамуы, қарым-қатынас, мектепке дейінгі тәрбие, ойын арқылы тәрбие, тәрбиеші, тіл дамыту, эмоционалды интеллект

**СІЛТЕМЕ**

<https://bilimger.kz/177957/>

### Омашева Гульвира Газизовна

Балжан бобекжай бакшасы

Тәрбиеші

**Аннотация:**

Бұл мақалада мектепке дейінгі жастағы балалармен тәрбиешілердің тиімді қарым-қатынас орнату жолдары қарастырылады. Баланың тұлғалық дамуына, әлеуметтік бейімделуіне және тілдік қабілеттерінің жетілуіне үлкен әсер ететін тәрбиеші мен бала арасындағы қарым-қатынастың маңыздылығы ғылыми-тәжірибелік тұрғыда ашылады. Мақалада педагогикалық қарым-қатынас мәдениеті, эмоциялық интеллект, ойын әдістері арқылы байланыс орнату және тілдік қатынас дағдыларын дамыту жолдары қамтылған. Сонымен қатар, нақты ғылыми әдебиеттерге сүйене отырып, мектепке дейінгі ұйымдардағы тәрбиешілер үшін тәжірибеге негізделген ұсыныстар беріледі.

**Кілт сөздер:**

мектепке дейінгі тәрбие, қарым-қатынас, бала дамуы, тәрбиеші, эмоционалды интеллект, тіл дамыту, ойын арқылы тәрбие.

### Тәрбиеші мен бала арасындағы қарым-қатынастың маңыздылығы

Мектепке дейінгі білім беру ұйымындағы тәрбиеші мен бала

арасындағы қарым-қатынас – баланың әлеуметтік ортада өзін-өзі тануы мен дамуына негіз болатын, тұлғалық қасиеттерінің қалыптасуына ықпал ететін ең маңызды факторлардың бірі. Ерте жастан бастап баланың айналасындағы ересектермен, әсіресе тәрбиешімен арадағы қарым-қатынасы оның ішкі сенімділігі мен психоэмоционалды тұрақтылығына тікелей әсер етеді. Егер тәрбиеші балаға жылы қабақ танытып, әрбір іс-әрекетіне қызығушылық білдіріп, оның ішкі сезімін түсінуге тырысса, бала өзін қауіпсіз, еркін әрі қажеттілікпен қабылданған тұлға ретінде сезінеді. Мұндай қарым-қатынас баланың өз-өзіне сенімін арттырып қана қоймай, оның қоршаған ортамен қарым-қатынас орнатуда белсенді, ашық болуына ықпал етеді.

Бала үшін тәрбиеші – тек білім мен дағдыны меңгертетін маман емес, ол – эмоционалды қолдау беретін, үлгі болатын тұлға. Осы орайда тәрбиешінің кәсіби шеберлігі мен педагогикалық қарым-қатынас мәдениеті үлкен рөл атқарады. Тәрбиешінің дауыс ырғағы, мимикасы, ым-ишарасы, сөйлеу мәнері – барлығы баланың қабылдауына әсер етеді. Мәселен, тәрбиеші балаға жанына отырып, көз деңгейінде сөйлескен жағдайда, бұл оның балаға деген құрметін және тең дәрежеде қатынас орнатуға деген ниетін көрсетеді. Балалар көбінесе ересектердің ішкі күйін сөздерінен емес, эмоциялық көріністері арқылы қабылдайды, сондықтан тәрбиеші өз эмоциясын бақылауда ұстап, баламен қарым-қатынас барысында сабырлы әрі мейірімді болуға міндетті.

Сонымен қатар, тәрбиешінің баланың пікіріне, таңдауына, ниетіне мән беруі – өзара сенім мен тығыз байланыс орнатудың негізі. Егер бала өзінің ойын ашық жеткізіп, сұрағына жауап ала алатынын білсе, ол тәрбиешімен еркін сөйлесуге, өз әрекеттерін ашық көрсетуге бейімделеді. Мұндай ашықтық баланың жеке қабілеттерінің көрінуіне, шығармашылық әлеуетінің дамуына жол ашады. Керісінше, тәрбиеші тарапынан ескерту, дауыс көтеру немесе баланың сөзін бөлумен шектелген жағдайда, бала өзін төмен бағалап, ішкі тұйықтыққа бейім болады. Сондықтан да педагогикалық этика мен қарым-қатынас стилі – тәрбиеші кәсібінің ең басты бөліктерінің бірі болып саналады.

Қарым-қатынас барысында тәрбиеші баланың жас ерекшеліктерін, мінезін, қызығушылығын және даму деңгейін ескеруі қажет. Жеке көзқараспен, тұлғалық қатынас орната отырып, тәрбиеші әр балаға ерекше көңіл бөлген жағдайда ғана баланың тұлғалық дамуы толық жүзеге асады. Тәрбиешінің әр балаға деген ықыласы мен қамқорлығы – балабақшадағы жалпы психологиялық ахуалдың жағымды болуына негіз болады. Мұндай ортада бала өз ойларын еркін жеткізе алады, өзгені тыңдауға, сыйлауға үйренеді, әрі әлеуметтік байланыстарды дұрыс қалыптастырады.

Осылайша, тәрбиеші мен бала арасындағы қарым-қатынас – баланың мектепке дейінгі кезеңіндегі барлық даму салаларына әсер ететін, болашақта қоғамда бейімделуіне және табысты тұлға болып қалыптасуына негіз болатын басты тетік. Сондықтан тәрбиеші әрбір сөзі мен әрекетіне жауапкершілікпен қарап, баланың дамуына жан-жақты ықпал ететін қарым-қатынас үлгісін ұстануы қажет. Мектепке дейінгі мекемелердегі тәрбиешілер тек білім беріп қана қоймай, бала өміріндегі ең алғашқы және маңызды тұлғалардың бірі екенін әрқашан есте ұстауы тиіс.

### **Эмоционалды интеллектті дамыту арқылы тиімді байланыс орнату**

Эмоционалды интеллект – адамның өз эмоцияларын тануы, басқаруы және басқалардың сезімін түсініп, дұрыс әрекет ету қабілеті. Бұл қабілетті дамыту – мектепке дейінгі жастағы балалармен жұмыс істеудегі маңызды қадамдардың бірі. Тәрбиеші балалардың көңіл күйін сезіне білуі, олардың эмоциялық реакцияларына дұрыс жауап бере білуі қажет. Мысалы, бала ашуланып немесе жылап жатса, оны жазғырып немесе ескерту жасағаннан гөрі, сезімін түсінуге тырысып, жылы сөз айту – қарым-қатынас орнатуда тиімді тәсіл. Тәрбиешінің өзі де эмоционалды тұрақты болуы шарт, өйткені бала үлкендердің эмоцияларын қабылдап, соған сай әрекет етеді. Зерттеуші Джон Готтман баланың эмоциясын түсіну арқылы оның сеніміне кіруге болатынын атап өтеді (Gottman & DeClaire, 1997). Сонымен қатар, эмоционалды интеллектті дамыту үшін

арнайы жаттығулар мен ойын түрлері қолданылады. Мысалы, «Сезімдер күнделігі» немесе «Көңіл-күй картасы» секілді әдістер арқылы балалар өз сезімдерін сипаттауға үйренеді. Бұл өз кезегінде олардың қарым-қатынасқа ашық болуына әсер етеді.

### **Ойын арқылы қарым-қатынас орнату - баланың ішкі әлеміне жол**

Мектепке дейінгі жастағы балалар үшін ең тиімді әрі табиғи оқу және даму тәсілі - ойын. Ойын барысында балалар өз ойларын, сезімдерін, тәжірибесін еркін жеткізе алады. Бұл - тәрбиешіге баламен тығыз қарым-қатынас орнатуға берілген үлкен мүмкіндік. Балалармен бірге ойнау арқылы тәрбиеші баланың ішкі дүниесін түсініп, оған жақындай түседі. Мәселен, сюжетке құрылған рөлдік ойындарда бала өзін тәрбиеші, дәрігер немесе ана рөлінде елестетіп, нақты өмірлік жағдайларды бейнелейді. Осы сәтте тәрбиеші баланың мінезін, қызығушылығын, қорқынышын анықтай алады. Ойын арқылы байланыс орнату үшін тәрбиеші баланың жетекшісі емес, ойынның белсенді қатысушысы болуы керек. Бұл - бала үшін үлкен сенім мен еркіндік алаңы. Көптеген зерттеулер ойын кезінде бала мен ересек арасындағы қарым-қатынас анағұрлым терең болатынын дәлелдеген (Баймұратова, 2020). Ойын - баланың табиғи тілі. Сол себепті тәрбиеші осы тілді жақсы меңгеруі керек.

### **Тілдік қатынасты дамыту - қарым-қатынастың негізгі құралы**

Баланың тілін дамыту - балабақшадағы басты міндеттердің бірі. Себебі тіл - қарым-қатынас құралы ғана емес, ойлау қабілетінің, эмоция мен әлеуметтік дағдылардың да негізі. Тәрбиеші бала тілін дамыту арқылы онымен байланысты тереңдете түседі. Ол үшін тәрбиеші күнделікті қарым-қатынаста сұрақ қою, пікірін тыңдау, сөйлету, әңгімелесу әдістерін қолдануы тиіс. Әңгімелесу барысында баланың жауабын бөліп тастамау, керісінше, ойын толық жеткізуге мүмкіндік беру маңызды. Сондай-ақ, көркем әдеби шығармаларды оқу, ертегілер айту, түрлі тіл дамыту жаттығуларын қолдану - қарым-қатынасты нығайтатын құралдар. Тәрбиеші сөйлескенде баланың жас ерекшелігін ескеруі, сөздерді

қарапайым әрі нақты қолдануы қажет. Тілді дамыту арқылы бала өз ойын еркін білдіруге, қоршаған ортамен ашық байланыс орнатуға үйренеді. Бұл – оның мектепке даярлық кезеңіндегі маңызды алғышарттарының бірі.

### **Қорытынды:**

Мектепке дейінгі балалармен тиімді қарым-қатынас орнату – күрделі әрі жауапты үдеріс. Бұл үдерісте тәрбиешінің кәсіби шеберлігімен қатар, мейірімділігі, эмоционалды тұрақтылығы мен тілдік қатынастағы икемділігі үлкен рөл атқарады. Эмоционалды қолдау көрсету, ойын арқылы жақындасу және тілді дамытуға бағытталған жұмыс – баламен сенімді, жылы қарым-қатынас орнатудың басты жолдары. Тәрбиеші осы дағдыларды меңгеру арқылы баланың тұлғалық дамуына үлкен үлес қоса алады.

### **Пайдаланылған әдебиеттер:**

1. Нұрахметов Н. «Педагогикалық шеберлік негіздері», Алматы: Рауан, 2019.
2. Баймұратова Б. «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту», Алматы: Фолиант, 2020.
3. Жұмабаева С. «Балабақшадағы тәрбие процесі», Алматы: Арман-ПВ, 2018.
4. Айтбаева А. «Мектепке дейінгі балалардың тілін дамыту әдістемесі», Астана: НұрПринт, 2021.
5. Gottman J., DeClaire J. «Raising an Emotionally Intelligent Child», Simon & Schuster, 1997.
6. Бабаева А. «Даму психологиясы», Алматы: Қазақ университеті, 2017.
7. Тұрсынбаева А. «Балалар психологиясы», Алматы: Мектеп, 2020.
8. Vygotsky L. S. «Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes», Harvard University Press, 1978.

© 2026 Bilimger.kz Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.